

**UCHWAŁA NR XX/147/2016
RADY GMINY JERZMANOWA**

z dnia 13 kwietnia 2016 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2016 - 2019

Na podstawie art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446), art.87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz.1446 ze zm.) Rada Gminy Jerzmanowa uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2016-2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jerzmanowa

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady

Tadeusz Kozakowski

Załącznik do Uchwały Nr XX/147/2016
Rady Gminy Jerzmanowa
z dnia 13 kwietnia 2016 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JERZMANOWA NA LATA 2016-2019

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	18
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	20
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	48
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	71
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	78
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	79
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	80
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	101

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JERZMANOWA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Jerzmanowa na lata 2016 – 2019” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
 5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
 6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014, poz. 1446)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,

- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)

- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późniejszymi zmianami).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust.

4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę

lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. Nr 96, poz. 1118 z późniejszymi zmianami).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2013 r. poz. 627 z późniejszymi zmianami).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r. poz. 782 z późniejszymi zmianami).

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 849 z późniejszymi zmianami).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późniejszymi zmianami).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 987 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 642 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. nr 123 z 2011 r., poz. 698 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 1990 r. nr 41, poz. 412 z późn. zm.)

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i

innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014 r. poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami,

sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii

rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jerzmanowa opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;

- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uzupełnieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program

Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku została przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/649/2005 z dnia 30 listopada 2005 roku. Strategia określa główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego, zmierzające do wspierania społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

W przeprowadzonej analizie SWOT wskazano mocne strony regionu związane z ochroną zabytków. Należą do nich:

1. wartości kulturowe o znaczeniu europejskim (zabytki, zespoły pałacowo-klasztorne),
2. liczne zasoby zabytkowe oraz pamiątki historyczne, jak: obiekty architektury i budownictwa, muzea i skanseny, stanowiska archeologiczne, miejsca pielgrzymkowe, obiekty martyrologii, imprezy kulturalne i turystyczne,
3. występowanie najwyższej klasy miejskich zespołów zabytkowych oraz zabytków pocysterskich o znaczeniu międzynarodowym, atrakcyjnych dla turystów zagranicznych,
4. relatywnie gęsta sieć miast o interesującej historycznie zabudowie, które stanowić mogą dobrą bazę małych regionalnych centrów rozwoju,
5. górskie i podgórskie miejscowości turystyczne z XIX-wiecznymi tradycjami letniskowymi i charakterystyczną stylową zabudową sanatoryjno-pensjonatową.

Wskazano także słabe strony regionu związane z ochroną zabytków. Spośród nich należy wymienić:

1. zły stan techniczny wielu zabytków, głównie rezydencjonalnych, obniżających ich atrakcyjność turystyczną, jako walorów krajoznawczych,
2. brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miejscowości, obszarów i tras komunikacyjnych oraz niski poziom estetyki otoczenia na terenach mieszkaniowych,
3. powszechny brak informacji turystycznej, głównie oznakowania tras, kierunków i obiektów do zwiedzania w dużych i średnich miastach,
4. brak tras systemowych, np. zwiedzania obiektów architektury przemysłowej, drewnianej architektury przysłupowej.

Wizja regionu przyjęta w Strategii została zdefiniowana jako: „Dolny Śląsk europejskim regionem węzłowym”, natomiast cel nadrzędny to „Podniesienie poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawa konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”. W myśl zaproponowanej wizji Dolny Śląsk ma stanowić istotny element w europejskim układzie regionów węzłowych.

Zaproponowane priorytety podzielono na kategorie celów sfery gospodarczej oraz sfer przestrzennej i społecznej, w ramach których wyznaczono zadania związane z ochroną zabytków.

Celem przestrzennym jest zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu. W ramach tak określonego celu wyznaczono Priorytet III Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych, w ramach którego założono realizację działania 3.3. Ochrona dziedzictwa kulturowego, obejmującego wsparcie dla poczynąń związanych z opisem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych.

W ramach priorytetowego obszaru działań strategicznych Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych wskaźnikiem monitorowania jest m.in. liczba zrewitalizowanych obiektów.

Celem sfery społecznej jest rozwijanie solidarności oraz postaw obywatelskich, twórczych i otwartych na świat. W priorytecie II Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury funkcjonuje działanie 2.1. Optymalizacja infrastruktury kulturalnej, zwiększenie aktywności społecznej w obszarze kultury. W ramach tego działania zaplanowano pełną inwentaryzację infrastruktury kultury oraz wypracowanie rozwiązań umożliwiających jej efektywne wykorzystanie m.in. poprzez tworzenie zachęt do szerszego włączania się społeczeństwa regionu w kreowanie oraz odbiór kultury. Na bazie tego działania przewiduje się realizację projektów nakierowanych na modernizację i uzupełnienie bazy kulturalnej na Dolnym Śląsku. Przedmiotem działania 2.2. Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury. Ochrona dziedzictwa cywilizacyjnego.

Do rozwoju tożsamości regionalnej niezbędna jest inwentaryzacja dziedzictwa cywilizacyjnego regionu, budowa infrastruktury zapewniającej jego bezpieczeństwo, propagowanie go wśród mieszkańców oraz włączenie w programy kształcenia różnych typów szkół elementów wiedzy na ten temat.

Wskaźnikami monitorowania działań w ramach priorytetowego obszaru działań strategicznych Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury są m.in.: zrewitalizowane i zmodernizowane obiekty dziedzictwa kulturowego,

zwiedzający zabytki zespoły zabytkowe oraz wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego: gmin, powiatów i województw w tym pozyskane środki z budżetu państwa i UE.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 r. Dokument ten określa cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa, ustala priorytety polityki przestrzennej województwa i kierunki polityki przestrzennej dla obszarów problemowych.

Jako jeden z celów strategicznych rozwoju przestrzennego województwa dolnośląskiego wyznaczono ochronę dziedzictwa kulturowego – udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu i włączenie we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne. Za konieczne uznano utrzymanie odrębności kulturowej i krajobrazowej regionu dolnośląskiego o historycznie ukształtowanej, wielonarodowościowej tożsamości, odtworzenie wartości obszarów o najcenniejszych walorach krajobrazu historycznego, rehabilitację historycznie ukształtowanych kultur narodowych regionu w sferze materialnej i duchowej. Plan zakłada pozyskiwanie nowych właścicieli dla zasobu zabytków rezydencjonalnych znajdujących się w gestii Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa i dalszą prywatyzację pozostałych zasobów zabytkowych będących własnością Skarbu Państwa, przy zachowaniu ich wartości historycznej i kulturowej. W strefie kulturowej opracowano system ochrony dziedzictwa kulturowego.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wskazano następujące cele polityki przestrzennej:

1. tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających utrwaleniu wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności,
2. ochrona, rewaloryzacja oraz udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego,

3. wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego oraz promocji województwa dolnośląskiego.

Ustanowiono zasady realizacji celów polityki przestrzennej systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, do których zalicza się:

- kompleksowość działań ochronnych i rewaloryzacyjnych,
- wprowadzanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego,
- łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska,
- promowanie regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

W strefie tej zaplanowano kierunki działań polityki przestrzennej, m.in.:

1. Wspieranie działań służących poprawie stanu obiektów zabytkowych poprzez:

- a) kompleksową rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych włączonych do stref konserwatorskich,
- b) ustanawianie nowych form ochrony poprzez tworzenie parków i rezerwatów kulturowych,
- c) prowadzenie działań rewaloryzacyjnych pod kątem tworzenia atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym, niekolidujących z charakterem i pierwotną funkcją obiektów zabytkowych.

2. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych poprzez:

- a) opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich z zachowaniem wszelkich wymogów konserwatorskich oraz programów zagospodarowania tych obszarów, zapewniających im jednocześnie ochronę przed uciążliwościami ze strony działalności gospodarczej oraz zagrożeniami wynikającymi z oddziaływania układów komunikacyjnych,
- b) eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych miejscowości, takich jak wieże kościołów, klasztorów, zamków, ratuszy nawiązując

tym samym do dawnej tradycji charakterystycznej dla panoram śląskich miast,

- c) podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich według priorytetów wynikających z wartości historyczno-artystycznych o znaczeniu europejskim oraz o znaczeniu lokalnym. Ponadto wskazano konieczność objęcia kompleksową rewaloryzacją zespołów urbanistycznych położonych m.in. na obszarach proponowanych parków i rezerwatów kulturowych.

3. Ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach artystycznych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie proponowanych form ochrony:

- a) Strefa „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej – dla obszarów uznanych za szczególnie ważne jako materialne świadectwo historyczne, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w prawie nienaruszonym stanie lub zostały tylko nieznacznie zniekształcone i stanowią harmonijną całość w krajobrazie lub jego dominantę.
- b) Strefa „B” – częściowej ochrony konserwatorskiej – dla obszarów, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stosunkowo dobrym stanie, a krajobraz zachował swój historyczny charakter i harmonie. Obszary objęte strefą podlegają rygorom konserwatorskim w zakresie utrzymania zasadniczych elementów struktury przestrzennej i utrzymania istniejącej substancji zabytkowej.
- c) Strefa „W” – ochrony stanowisk archeologicznych – obejmująca stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej, takie jak grodziska, forty, ruiny, zamków, hałdy i szyby górnicze.

4. Utworzenie parków i rezerwatów kulturowych w celu ochrony, utrzymania i wyeksponowania unikatowych walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i architektonicznych województwa.

5. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej.

6. Ochrona, zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych.
7. Tworzenie atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym, których funkcjonowanie powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomaganiu zasobów środowiska kulturowego.
8. Zagospodarowanie pasma Drogi Śródsudeckiej poprzez wykorzystanie i dostosowanie zasobów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystyczno-rekreacyjnej.
9. Objęcie ochroną sudeckiej zabudowy o cechach regionalnych, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy powstałej pod wpływem kultury łużyckiej, poprzez opracowanie programów ratowania sudeckiego budownictwa regionalnego oraz zagospodarowanie obiektów nieposiadających właściciela.
10. Rewaloryzacja obszarów zabudowy przemysłowej oraz obiektów i urządzeń technicznych.
11. Przy zagospodarowaniu pozostałych obszarów zalecono kontynuowanie tradycji architektonicznych regionu w zakresie skali, formy, detalu, materiału nowowznoszonej zabudowy oraz wpisanie jej w historycznie ukształtowaną przestrzeń.

Kierunki polityki przestrzennej wyznaczono w ramach strefy gospodarczej, a także w strefie rozwoju turystyki i wypoczynku. Jedną ze stref rozwoju turystyki dla funkcji aktywno-krajoznawczej jest turystyka związana z obiektami i terenami przemysłowymi. Działaniami mającymi służyć temu zadaniu są:

- zwiększenie atrakcyjności obszarów i obiektów przemysłowych i poprzemysłowych poprzez umożliwienie wprowadzenia funkcji turystycznych oraz rewitalizację tych obszarów,
- ochrona i rewaloryzacja cennych obiektów i obszarów poprzemysłowych.

DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2015 – 2018

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest obszernym dokumentem, który w sposób wyczerpujący porusza tematykę dolnośląskiego dziedzictwa kulturowego. W jego ramach opisane zostały wszystkie typy obiektów zabytkowych, a także przedstawiono dokładną macierz analizy SWOT dla zasobu zabytkowego z terenu województwa. Program nie posiada odniesień do terenu gminy Jerzmanowa.

W treści dokumentu do realizacji wyznaczono cele, w ramach których wyszczególniono priorytety i kierunki działań.

Celem strategicznym dokumentu jest „Zwiększenie roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społecznym i ekonomicznym Dolnego Śląska”. Realizacja celu obejmować będzie szeroko pojętą rewitalizację, rewaloryzację czy adaptację obiektów i zespołów zabytkowych. Cel strategiczny realizowany będzie w oparciu o dwa cele kierunkowe:

Cel kierunkowy 1 ZABEZPIECZENIE I ZAGOSPODAROWANIE POTENCJAŁUKULTUROWEGO REGIONU

Priorytet 1: Ochrona i rewitalizacja zabytków

Kierunek działania 1.1. Ratowanie zabytków najbardziej zagrożonych

1. zabezpieczanie przed dalszą dewastacją zabytków zrujnowanych
2. ochrona obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą
3. przeciwdziałanie wyburzaniu zabytków ze względu na ich zły stan techniczny

Kierunek działania 1.2. Dokumentowanie i badanie dziedzictwa kulturowego

1. wspieranie działań konserwatorskich zmierzających do wpisywania zabytków do rejestru zabytków i do ewidencji zabytków
2. wsparcie działań, mających na celu poprawę stanu dokumentacji i inwentaryzacji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, w tym szkoleń z zakresu wykonywania nowoczesnych dokumentacji skierowanych do sektora samorządowego (np. konferencje i warsztaty doskonalące w zakresie GEZ)

3. działania wspierające starania o wpisywanie dziedzictwa województwa dolnośląskiego na listy Pomników Historii, UNESCO itp.
4. pomoc w utworzeniu i uruchomieniu programów ewidencjonowania i porządkowania danych o zabytkach w formie elektronicznej z wykorzystaniem najnowszych metod gromadzenia informacji
5. wsparcie opracowywania i publikacji profesjonalnych katalogów zabytków sztuki

Kierunek działania 1.3. Promocja dobrych praktyk w zakresie ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego

1. wspieranie starań o zachowanie historycznego ładu przestrzennego dolnośląskich miast i wsi poprzez przeciwdziałanie naruszającym go inwestycjom i wspieranie inicjatyw mających na celu interaktywną wymianę informacji na temat firm i osób świadczących usługi w zakresie prac remontowych i budowlanych w zabytkowych obiektach (projektanci, architekci, murarze, malarze, kamieniarze pozłotnicy, parkieciarze i inni specjaliści)
3. wspieranie inwestorów poprzez udzielanie informacji na temat źródeł finansowania projektów w zakresie ochrony i rewitalizacji obiektów zabytkowych
4. wspieranie podmiotów organizujących konferencje i warsztaty poświęcone ochronie i zagospodarowaniu zabytków

Kierunek działania 1.4. Wsparcie specjalistycznego kształcenia w zakresie opieki i ochrony zabytków

1. wsparcie i organizacja szkolnictwa specjalistycznego w zakresie konserwacji zabytków (np. kamieniarstwo, snycerstwo, parkieciarstwo)
2. promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie zawodów ginących (np. ludwisarz, pozłotnik, kowal, introligator, garncarz, bednarz, zdun)

Priorytet 2: Zwiększenie potencjału ekonomicznego regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Kierunek działania 2.1. Rozwój turystyki kulturowej

1. działania zapewniające dostępność obiektów zabytkowych regionu
2. uczestnictwo w krajowych i międzynarodowych targach turystycznych
3. uwzględnianie celów i priorytetów turystycznych w organizacji i rozwoju sieci komunikacji w regionie
4. współpraca transgraniczna z państwami sąsiedzkimi i ponadregionalna z województwami lubuskim, wielkopolskim, opolskim i śląskim w zakresie promowania wspólnego dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 2.2. Nowoczesne zagospodarowanie obiektów zabytkowych

1. wypracowanie przyjaznych mechanizmów konkursowych, promujących rozwiązania sprzyjające ochronie zabytku i nadaniu mu funkcji związanej z potrzebami społeczności lokalnych
2. uwzględnianie rewitalizowanych zabytków w strategiach regionalnych, planach zagospodarowania przestrzennego i innych
3. wsparcie inicjatyw mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy przy obiektach zabytkowych

Kierunek działania 2.3. Promocja partnerstwa publiczno-prywatnego w dziedzinie zagospodarowania dóbr kultury

1. wprowadzenie zachęt dla inwestorów – właścicieli i użytkowników – podejmujących się rewitalizacji i zagospodarowania obiektów zabytkowych
2. włączenie właścicieli i użytkowników zabytków w proces ustalania możliwych form użytkowania obiektów zabytkowych i poszukiwania nowych funkcji, zakładających integralną ochronę zabytkowych przestrzeni i ich wyposażenia

Cel kierunkowy 2 ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNE W ZAKRESIE OCHRONY I PROMOCJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Priorytet 1: Pogłębianie poczucia odpowiedzialności za wielokulturowe dziedzictwo regionu

Kierunek działania 1.1. Intensyfikacja działań edukacyjnych

1. wprowadzanie profilowanych zajęć edukacyjnych w szkołach na temat dziedzictwa kulturowego regionu
2. organizowanie otwartych imprez informacyjnych i warsztatów w celu kształcenia umiejętności korzystania z portali informacyjnych poświęconych dziedzictwu kulturowemu regionu
3. wsparcie organizacji szkoleń i konferencji propagujących wiedzę nt. dziedzictwa kulturowego regionu kierowanych do mieszkańców i środowisk opiniotwórczych

Kierunek działania 1.2. Poszerzanie kompetencji nauczycieli w zakresie wiedzy o regionie

1. szkolenie nauczycieli w zakresie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Dolnego Śląska
2. wspieranie inicjatyw mających na celu przygotowanie pomocy dydaktycznych do edukacji regionalnej

Kierunek działania 1.3. Intensyfikacja działań popularyzatorskich w zakresie dziedzictwa kulturowego regionu

1. upowszechnienie dostępu do cyfrowych baz danych dotyczących dziedzictwa kulturowego
2. opracowanie na bazie istniejącej literatury przedmiotu serii krótkich przewodników, atrakcyjnych w przekazie, nowoczesnych w formie i poprawnych merytorycznie
3. dbałość o miejsca pamięci i martyrologii (wsparcie działań konserwatorskich, tablice informacyjne)

Kierunek działania 1.4. Promocja specyficznych wartości kulturowych jako marki Dolnego Śląska

1. promocja regionalnych produktów turystycznych i wybranych walorów kulturowe regionu, np. architektury militarnej, sakralnej, kuchni regionalnej
2. podejmowanie i wspieranie działań reklamowych o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (telewizja, radio, Internet)

3. zabezpieczenie charakteru tradycyjnej zabudowy, propagowania typowych dla danego regionu (miejsca) formy zabudowy
4. zachowanie dominant w krajobrazie jako elementów wyróżniających dolnośląskie miejscowości

Priorytet 2: Aktywizacja społeczności i podmiotów lokalnych

Kierunek działania 2.1. Wspieranie organizacji pozarządowych i liderów lokalnych w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego

1. ożywienie funkcji społecznego opiekuna zabytków
2. wspieranie proturystycznych projektów rewitalizacyjnych
3. wsparcie oddolnych inicjatyw na rzecz ochrony pamięci i dziedzictwa kulturowego „w skali mikro” (obejmujących np. wieś, dawny klucz dóbr)
4. wykorzystywanie sieci placówek muzealnych i bibliotecznych do budowania aktywności lokalnych społeczności w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe okolicy
5. organizacyjne i materialne wspieranie autentycznych przejawów kultury ludowej

Kierunek działania 2.2. Wspieranie współpracy międzysektorowej i inicjatyw ponadlokalnych

1. promocja działań przekraczających granice administracyjne i obejmujących obszary stanowiące historycznie zwartą całość
2. wspieranie inicjatyw o już ugruntowanej pozycji (np. Europejskie Dni Dziedzictwa, konkurs „Przyjazna Przestrzeń Publiczna”, Dolnośląski Festiwal Architektury itp.)

Kierunek działania 2.3. Upowszechnianie kreatywnych postaw wobec dziedzictwa kulturowego

1. rozszerzanie zasobów portalu e-DS przy wykorzystaniu aktywności społecznej
2. promocja istniejących w regionie tematycznych baz danych i działań opartych na folksonomii

3. wspieranie oryginalnych przedsięwzięć i inicjatyw wykorzystujących zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu

Program zwraca również uwagę, że w polityce jednostek samorządu terytorialnego i pozostałych instytucji związanych pośrednio lub bezpośrednio z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego powinna być również umiejętność właściwego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego. Proces właściwego zarządzania zasobami przyczyni się m.in. do kreowania dochodów i pobudzania zatrudnienia w regionie w określonych obszarach związanych m.in.: z turystyką kulturową, nieruchomościami zabytkowymi, tradycyjnymi uprawami, rzemiosłem, sztuką regionalną, etc. Ponadto wpłynie na estetykę miejsca oraz jego walory ekologiczno-przestrzenne.

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych o charakterze kulturowym zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa.

Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej. Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że m.in.:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej.

Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez.

Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz

rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą m.in.: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU POWIATU GŁOGOWSKIEGO NA LATA 2010-2015

Strategia Rozwoju Powiatu Głogowskiego na lata 2010 - 2015 została przyjęta Uchwałą Rady Powiatu Głogowskiego Nr XLV/386/2010 z dn. 30.06.2010 r. W toku prac nad powstaniem dokumentu wyznaczono misję powiatu, który: „[...] będąc częścią dynamicznie rozwijającego się Dolnego Śląska, stwarza doskonałe warunki do samorealizacji mieszkańców, efektywnie gospodaruje zasobami lokalnymi, wpływa na dynamiczny rozwój lokalnej przedsiębiorczości, podnosząc tym samym atrakcyjność całego regionu”. W celu realizacji wskazanej w strategii misji określone zostały dwa główne kierunki rozwoju powiatu:

- kierunek edukacyjno-społeczny
- kierunek gospodarczy

W realizacji obu kierunków wskazano cele ogólne i cele szczegółowe rozwoju powiatu. Jako cel ogólny 6. przyjęto Rozwój społeczno-gospodarczy, natomiast jako jeden z celów szczegółowych – Ochronę dziedzictwa kulturowego. W ramach realizacji celu przyjęto:

- działania: ochrona i wsparcie remontów zabytków, tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego, ochrona i wsparcie dziedzictwa kultury ludowej;
- oczekiwane efekty i wskaźniki realizacji celu: liczba zmodernizowanych obiektów, liczba powstałych Programów, wysokość udzielonego wsparcia;
- podmioty uczestniczące w działaniach: powiat głogowski, jednostki podległe, gminy, organizacje pozarządowe;

Źródła finansowania: środki własne powiatu, budżety gmin, fundusze strukturalne, środki niepubliczne, budżet państwa.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU GŁOGOWSKIEGO

Na rok 2015 powiat głogowski nie posiada uchwalonego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY JERZMANOWA

Studium określa szereg celów polityki przestrzennej gminy, jednak w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego ważne są w szczególności cele:

- 1) ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy,
- 2) stworzenie warunków przestrzennych dla aktywizacji rozwoju gospodarczego, tj. wzmocnienia i poszerzenia bazy ekonomicznej i w konsekwencji ograniczenie bezrobocia, przede wszystkim poprzez dalszy rozwój drobnej i średniej przedsiębiorczości z uwzględnieniem istniejącej infrastruktury technicznej i porolnictwa majątku trwałego oraz kwalifikacji miejscowej siły roboczej, zasobów surowców, przy uwzględnieniu celu wymienionego w pkt. 2 (kształtowanie zrównoważonego rozwoju),

Cele te będą realizowane poprzez ochronę zasobów i walorów kulturowych gminy, takich jak:

- a) krajobrazu kulturowego,
- b) zabytkowych obiektów kubaturowych,
- c) zabytkowych obiektów i terenów archeologicznych,
- d) zespołów objętych ochroną konserwatorską,

W dalszej części studium określa najważniejsze uwarunkowania wynikające z zasobów i walorów środowiska kulturowego. Są one następujące:

1. Rejestr zabytków obejmuje 18 zabytków nieruchomych. Stwarza to określone ograniczenia w działaniach dotyczących tych obiektów zabytkowych i ich otoczenia oraz wymaga uzyskiwania pozwolenia właściwego konserwatora zabytków (np. w przypadku modernizacji budynku).
2. Na obszarze gminy Jerzmanowa zidentyfikowano 202 niearcheologicznych obiektów zabytkowych ujętych w ewidencji zabytków. Najliczniej występują one we wsi Jaczów. Wśród obiektów zabytkowych przeważają domy mieszkalne, co stanowi ponad 36% wszystkich obiektów. Zabytkowe walory obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków powinny być uwzględniane w przypadku modernizacji, remontów lub zmiany funkcji tych obiektów i zespołów.
3. Na obszarze gminy Jerzmanowa znajduje się 110 stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków. Stwarzają one pewne ograniczenia we wprowadzaniu różnych sposobów zagospodarowania, jeśli wiążą się one z robotami ziemnymi (konieczność uzgodnienia realizacji przedsięwzięcia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków i odpowiedniego zabezpieczenia stanowiska). Trzy z tych stanowisk zakwalifikowano do objęcia strefa ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej.

Dodatkowo walory zabytkowe i kulturowe gminy wskazują, że na obszarze gminy Jerzmanowa występują obszary, które z uwagi na wartościowy kulturowo charakter istniejącego zagospodarowania, należałoby objąć ochroną konserwatorską w formie następujących stref ochrony konserwatorskiej: strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, strefą „B” ochrony konserwatorskiej, strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej i strefą ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej oraz objąć ochroną obszary leżące poza ww. strefami ochrony konserwatorskiej w strefie „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego, nie będącej strefą ochrony konserwatorskiej w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568, z późn. zm.).

Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

Z przesłanek konserwatorskich wynika, że strefa winna obejmować obszary o zachowanej lub nieznacznie przekształconej historycznej strukturze przestrzennej, w tym przede wszystkim rozplanowaniu i zabudowie. Są to obszary uznane za szczególnie ważne jako materialne świadectwo historyczne i kulturowe. Działania konserwatorskie w strefie „A” zmierzają do zachowania, uczynienia historycznego układu przestrzennego i do konserwacji: jego rozplanowania i przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych, nawierzchni, historycznych linii zabudowy, kompozycji wewnątrz urbanistycznych, układów zieleni zabytkowej, cieków czy zbiorników wodnych. Dąży się do zachowania sposobu użytkowania gruntów.

Do objęcia strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej kwalifikują się:

- 1) zespół pałacowo-parkowy w Bądzowie,
- 2) zespół kościoła parafialnego p.w. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie wraz z cmentarzem przykościelnym,
- 3) zespół kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej wraz z cmentarzem przykościelnym oraz zespół pałacowy z folwarkiem, parkiem i aleją,
- 4) zespół podworski z parkiem w Maniowie.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Z przesłanek konserwatorskich wynika, że strefa winna obejmować obszary o stosunkowo dobrze zachowanych głównych elementach historycznej struktury przestrzennej, takich jak: rozplanowanie, kształt zewnętrzny zabudowy, a także jej powiązania z zielenią i krajobrazem. Działalność konserwatorska w strefie „B” ochrony konserwatorskiej zmierza do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim zabudowy, układu ciągów komunikacyjnych. Zmierza też do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych, z dostosowaniem do nich współczesnej funkcji. Do objęcia strefą „B” ochrony konserwatorskiej kwalifikują się:

- 1) dwa rozłączne obszary w Bądzowie:
 - a) teren folwarku,
 - b) miejsce po cmentarzu wiejskim w północnej części wsi,

- 2) miejsce po cmentarzu wiejskim w południowo-wschodniej części wsi Gaiki,
- 3) dwa rozłączne obszary w Jaczowie:
 - a) siedlisko wsi,
 - b) cmentarz parafialny w południowej części wsi,
- 4) cmentarz parafialny w południowej części wsi Jerzmanowa,
- 5) siedlisko wsi Kurowice wraz z cmentarzem we wschodniej części tej wsi,
- 6) miejsce po cmentarzu wiejskim we wschodniej części wsi Kurów Mały,
- 7) dwa rozłączne obszary we wsi Łagoszów Mały:
 - a) zespół dworski z folwarkiem,
 - b) miejsce po cmentarzu wiejskim w zachodniej części wsi,
- 8) miejsce po cmentarzu wiejskim w zachodniej części wsi Maniów.

Strefa ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej

Z przesłanek konserwatorskich wynika, że strefa winna obejmować stanowiska archeologiczne wyeksponowane w terenie. Do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej kwalifikują się następujące stanowiska archeologiczne:

- 1) stanowisko nr 13/46/69-19 - dwór wybudowany w XIX w. na reliktach średniowiecznej wieży mieszkalnej wraz z terenem otaczającym - we wsi Łagoszów Mały,
- 2) stanowisko nr 5/47/68-19 - renesansowego dworu wraz z terenem otaczającym - we wsi Maniów,
- 3) stanowisko nr 7/73/70-19 - podziemna część renesansowego pałacu wraz z terenem otaczającym - we wsi Potoczek.

Strefa ochrony konserwatorskiej „OW” – obserwacji archeologicznej

Z przesłanek konserwatorskich wynika, że strefa winna obejmować tereny położone w następujących wsiach o średniowiecznej metryce:

- 1) Bądzów,
- 2) Golowice,
- 3) Jaczów,

- 4) Jerzmanowa,
- 5) Kurowice,
- 6) Kurów Mały,
- 7) Łagoszów Mały,
- 8) Maniów,
- 9) Potoczek.

Strefa „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego

Strefa ta winna obejmować obszary naturalnego krajobrazu integralnie związanego z historyczną zabudową, bądź o istotnych walorach krajobrazowych, stanowiących o tożsamości kulturowej i historycznej obszaru. Działania konserwatorskie w strefie „K” obejmują restaurację zabytkowych elementów krajobrazu kulturowego, ochronę krajobrazu naturalnego przestrzennie związanego z historycznym założeniem, ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: układ dróg, miedz, zadrzewień, alei, szpalerów, grobli, przebiegu cieków wodnych, z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy użytkowania. Strefa „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego nie jest strefą ochrony konserwatorskiej w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz. 1568, z późn. zm.).

Do objęcia strefą „K” kształtowanego krajobrazu kulturowego kwalifikują się, leżące poza zasięgiem terenów przewidzianych do objęcia strefami „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej i „B” ochrony konserwatorskiej, obszary położone w następujących wsiach:

- 1) Bądzów,
- 2) Jaczów,
- 3) Łagoszów Mały,
- 4) Potoczek.

Należy też wspomnieć, że w „Studium środowiska kulturowego” sporządzonego w latach 2006/2007 dla gminy Jerzmanowa przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków z Wrocławia postulowało się o wpis do rejestru zabytków następującego obiektu:

1) kościół filialny p. w. Św. Krzyża w Kurowicach, mur., 1912 r.

Ponadto w ww. dokumencie postulowało się o wykreślenie z rejestru zabytków następujących obiektów:

- 1) dom mieszkalny nr 62 w Jaczowie (obok lub na posesji o adresie ul. Łąkowa 8), 1704 r., nr rejestru woj. dolnośląskiego 687/379/L z dnia 18.12.1963 r. – budynek nie istnieje [obiekt został skreślony]
- 2) stajnia przy nr 7 w Kurowicach, XVII/XIX w., nr rejestru woj. dolnośląskiego 695/387/L z dnia 18.12.1963 r. – obiekt utracił cechy zabytkowe, pozostały jedynie fragmenty ścian magistralnych,
- 3) pałac w Potoczku, XVI/XVII w., XIX w., nr rejestru woj. dolnośląskiego 353/L z dnia 02.04.1963 r. – obiekt nie istnieje [obiekt został skreślony]

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JERZMANOWA

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Jerzmanowa położona jest w północnej części województwa dolnośląskiego i południowej części powiatu głogowskiego (na południe od miasta Głogowa). Graniczy z gminami: miejską Głogów, wiejską Głogów i wiejską Żukowice w powiecie głogowskim, a także z gminami miejsko-wiejską Polkowice oraz wiejską: Grębocice i Radwanice w powiecie polkowickim.

Obszar gminy wynosi 63,3 km² (6332 ha); co stanowi 0,3% województwa i nieco ponad 14% powiatu. Liczba mieszkańców gminy to 4449 (na koniec 2013 roku – według GUS); co daje średnią gęstość zaludnienia 70,3 mieszkańców/km².

Obszar gminy Jerzmanowa położony jest w zasięgu Grzbietu Dalkowskiego stanowiącego – jako mikroregion – część mezoregionu Wzgórz Dalkowskich, o pagórkowatej lub falistej rzeźbie. Najwyższe wzniesienia przekraczają 200 m n.p.m. (najwyższy punkt – 229,9 m n.p.m.). Prawie płaska południowo-zachodnia część gminy wchodzi w zasięg mezoregionu Równiny Szprotawy. Najniżej położony obszar gminy (około 136 m n.p.m.) leży w sąsiedztwie potoku Kłębanówka, przy południowej granicy gminy.

Głównymi szlakami komunikacyjnymi są drogi: krajowa nr 3, krajowa nr 12 (niewielki odcinek) i wojewódzka nr 329. Sieć drogową uzupełniają drogi powiatowe i gminne.

Korzystne warunki glebowe, a także klimatyczne, przyczyniły się do objęcia większej części obszaru gminy działalnością rolniczą; udział gruntów użytkowanych rolniczo przekracza 60%. Wskaźnik lesistości jest natomiast względnie niski – 26,8% i nie w pełni zgodny z uwarunkowaniami siedliskowymi. Korzystną cechą przestrzeni rolniczej jest niewielki stopień zanieczyszczenia gleb metalami oraz mały udział gleb kwaśnych. Ważnym elementem rolniczej przestrzeni produkcyjnej są stawy hodowlane, mające również istotne znaczenie ekologiczne wzbogacając miejscową sieć hydrograficzną.

Na prawie całym obszarze gminy występują złoża rud miedzi, które przewidziane są do eksploatacji. Południowa (większa) część gminy znajduje się w zasięgu terenu i obszaru górniczego „Sieroszowice I”, północna natomiast terenu i

obszaru górniczego „Głogów Głęboki – Przemysłowy”. Niewielki fragment gminy, położony w południowowschodniej jej części, znajduje się w zasięgu terenu i obszaru górniczego „Rudna I”. Na obszarze gminy występują także surowce pospolite: ily i kruszywo naturalne, które mają pewne znaczenie gospodarcze. Złoża tych surowców są przedmiotem eksploatacji.

W Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Jerzmanowa określono (i zaproponowano do objęcia ochroną) 23 obszarów z siedliskami ujętych w Załączniki I do Dyrektywy Siedliskowej UE oraz 11 obszarów z pozostałymi cennymi siedliskami.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY JERZMANOWA

Historia Gminy Jerzmanowa od wieków nierozzerwalnie związana jest z Głogowem, największym ośrodkiem miejskim w jej otoczeniu oraz drugim w tej części Śląska. Rejon Głogowa, w tym teren dzisiejszej gminy Jerzmanowa, ze względu na dobre warunki glebowe został zasiedlony bardzo wcześnie. W okresie poprzedzającym powstanie państwa polskiego zamieszkiwali go Dziadoszanie, będący jednym z głównych plemion Dolnego Śląska.

Najstarszą informacją o tym plemieniu podaje Zapiska karolińska zwana Geografem Bawarskim, datowana na połowę IX wieku. Następne wzmianki źródłowe znajdują się w dokumencie Ottona I z 971 roku. O wczesnym osadnictwie na tym terenie świadczą stanowiska archeologiczne zinwentaryzowane na terenie gminy. Wyraźnie większe skupiska śladów osadnictwa i osad znaleziono w bezpośrednim otoczeniu Głogowa, głównie w Jaczowie.

W drugiej połowie wieku XIII i w początkach wieku XIV w ramach znacznego ożywienia gospodarczego Śląska, w okolicach Głogowa, powstało bardzo wiele nowych wsi, stanowiących własność książęcą, które drogą darowizn zaczęły przechodzić przede wszystkim na własność biskupstwa wrocławskiego. Zakładało ono także własne osady i w 1305 roku było właścicielem szeregu wsi na terenie obecnej gminy Jerzmanowa: Bądzowa, Jaczowa, Jerzmanowej, Łagoszowa Małego, Potoczka. Pierwsza wzmianka o Jerzmanowej i istniejącym już wówczas kościele parafialnym pochodzi z 1366 roku. Początkowo miejscowość należała prawdopodobnie do rodziny Knoblochsdorfów, później przeszła na własność rodziny von Loosów, którzy rezydowali tu najdłużej. Biskupstwo wrocławskie w XIV wieku miało w swoim posiadaniu 60 osad znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie Głogowa. Rozwinęła się także własność ziemską,

przynależna do mieszczan. W pierwszej połowie XIV wieku mieszczenie głogowscy byli właścicielami m.in. wsi Maniów.

Pod koniec XVI wieku dążenie do komasacji ziemi i powiększania latyfundiów ziemskich doprowadziło do zagospodarowania lasów i nieużytków oraz rugowania drogą wykupów drobnego rycerstwa i szlachty. Zjawisko to związane było z ożywionym ruchem kolonizacyjnym, w wyniku którego powstawały nowe wsie, przeważnie owalnice i ulicówki. Obok układu żniwowego rozwijać się zaczął również układ łąnowy, typowy dla osad zakładanych na tzw. surowym korzeniu. W wieku XV fala kolonizacyjna dobiegła końca i znacznie większą uwagę zwracano na lokowanie kmieci na dotychczasowych gruntach, niż na zakładanie nowych osad. Proces kolonizacyjny zahamowany został zresztą przez najazd husytów i towarzyszące mu spustoszenia, w wyniku których 25 gruntów uprawnych legło odłogi.

Nowy etap osadnictwa rozpoczął się w wieku XVI, kiedy to zrezygnowano z odbudowy wsi w ich dawnym wyglądzie i zaczęto tworzyć nowy system osadniczy, zwany folwarczno - pańszczyźnianym. Lokowano wówczas niepełnorolnych kmieci, lecz zarodników i chałupników posiadających niewielkie działki ziemi. W okolicach Głogowa powstały wówczas nowe osady o charakterze nieregularnym i rozproszonym, nie posiadające wyraźnych granic. Na terenie obecnej gminy Jerzmanowa były to: Smardzów (1507) i Kurowice (1580). Metrykę szesnastowieczną posiadają także prawdopodobnie: Bądzów i Łagoszów Mały, chociaż nie zostały one odnotowane w dokumentach.

Od lat sześćdziesiątych XVI wieku aktywnie rozwijał się tu luteranizm, zwłaszcza w Jaczowie. Dopiero po wojnie trzydziestoletniej katolicyzm zaczął odzyskiwać swe wcześniejsze znaczenie. Wojna ta przyniosła ogromne zniszczenia w Jerzmanowej i okolicach. W końcu XVIII wieku Głogów stanowił centralny ośrodek regionalny dla północnego Śląska i utrzymywał się przede wszystkim z wymiany handlowej oraz z dochodów z wielkiej własności ziemskiej.

Rolnictwo głogowskie po zajęciu Śląska przez Fryderyka II zaczęło się intensywnie rozwijać. Rozpoczęto tu gruntowne prace melioracyjne, przeprowadzono komasację rozproszonych gruntów, zagospodarowano ugory. Jednymi z 18 wsi należących wówczas do Głogowa były: Jaczów i Smardzów. W rejonie głogowskim uprawiano wtedy żyto, owies, jęczmień, pszenicę; w gospodarce hodowlanej rejon ten zajmował przodującą pozycję na Dolnym Śląsku. Rozwijała się tu przede wszystkim hodowla wołów, krów i owiec. Struktura rzemiosła wiejskiego odbiegała nieco od struktury właściwej dla całego Śląska, o czym decydował udział małych zakładów

spożywczych i chemicznych. Kampania napoleońska i ponad siedmioletnia wojna napoleońska odbiły się negatywnie na Głogowie i miejscowościach położonych wokół niego. W tym okresie na skutek epidemii zmarło bardzo wielu mieszkańców, m.in. w Jaczowie.

W 1814 roku po rosyjsko - pruskim oblężeniu Francuzi podpisali akt kapitulacji głogowskiej twierdzy. Wydarzenie to miało miejsce w Jaczowie. Dalsze lata XIX wieku były okresem względnej stabilizacji i rozwoju okolic Jerzmanowej.

Na przełomie XIX i XX wieku na terenach gminy Jerzmanowa miały miejsce procesy intensywnego rozwoju przede wszystkim produkcji rolnej, w części przemysłowej. W latach 1906 – 1907 Jerzmanowa została zelektryfikowana poprzez przyłączenia do elektrowni miejskiej w Głogowie. Duże ożywienie przyniosło wybudowanie w 1928 roku szosy, biegnącej z Głogowa do Nowego Osiedla przez Jaczów i Jerzmanową dla połączenia z szosą Berlin - Wrocław.

Po II wojnie światowej, która skutkowała tu ogromnymi przekształceniami struktury społecznej i gospodarczej, zasadnicze zmiany w dzisiejszym terenie gminy uwarunkowane były rozwojem Legnicko - Głogowskiego Okręgu Miedziowego i poszczególnych zakładów, związanych z eksploatacją rud miedzi oraz ich przetwórstwem.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Do rejestru Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z obszaru gminy Jerzmanowa wpisano 18 zabytków nieruchomych, z których najliczniej reprezentowane są domy mieszkalne oraz parki (po 3 obiekty). Następnymi pod względem liczebności obiektami są pałace i kościoły (po 2 obiekty), pojedynczo występują natomiast: cmentarz przykościelny, dwór, kostnica, kuźnia, pałac, stajnia, obora i oficyna.

Najwięcej z zabytków nieruchomych znajduje się we wsiach Jerzmanowa, Jaczów i Kurowice(po 4 obiekty). Pozostałe występują we wsiach: Bądzów i Potoczku (po 2 obiekty) oraz pojedyncze w Łagoszowie Małym i Maniowie.

Z obszaru gminy Jerzmanowa ewidencją zabytków objęto 238 obiektów o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Większość z tych obiektów stanowią domy mieszkalne, licznie reprezentowane są również wszelkiego rodzaju budynki gospodarcze (w tym stodoły, obory, stajnie itd.). Dużą grupę stanowią również zabytkowe ogrodzenia, zewidencjonowane w większości

miejsowości gminy. Na uwagę zasługuje też względnie duża liczba zabytkowych cmentarzy (łącznie 10). Są to nekropolie zarówno nieczynne w postaci cmentarzy wiejskich, jak i cmentarze komunalne i parafialne, będące w ciągłym użyciu.

Charakterystyczną cechą terenu gminy Jerzmanowa jest zachowana dość znaczna ilość zabytkowych układów ruralistycznych, objętych ochroną poprzez wpis do gminnej ewidencji zabytków. Układy takie znajdują się w miejscowościach: Bądzów, Jaczów, Jerzmanowa, Kurowice, Kurów Mały, Łagoszów Mały, Modła i Smardzów. Świadczy to o fakcie, że większość wsi w gminie Jerzmanowa posiada historyczną metrykę.

Najwięcej z obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków, bo ponad 27%, znajduje się we wsi Jaczów (54). Następne w kolejności, pod względem liczby znajdujących się na ich terenie ww. obiektów, są wsie: Kurowice (48), Łagoszów Mały (24), Bądzów i Jerzmanowa (23), Kurów Mały (16), Smardzów i Potoczek (13). W pozostałych miejscowościach obiektów jest mniej.

Spośród najcenniejszych zabytków z terenu gminy należy wymienić następujące obiekty:

Kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy Tadeusza w Jaczowie

Budynek wzniesiony w 1291r., był rozbudowany w XIV i XV w., powiększony o kruchtę południową w początkach XVI w. Budynek jest orientowany, murowany z cegły, jednonawowy, z węższym prezbiterium na rzucie prostokąta. Z daleka rzuca się w oczy wieża, której kalenica dachu jest równoległa do osi podłużnej kościoła. Na wieży zawieszony jest dzwon z 1860 r., pochodzący z innego kościoła i umieszczony tu w okresie powojennym. Jednak wcześniej zawieszone były tu trzy inne dzwony - z datami 1398, 1495 i 1600 - który został zabrany w 1917, a na jego miejsce gmina zawiesiła w 1922r. zastępczy dzwon.

Obraz ołtarzowy to Ukrzyżowanie, datowany na połowę XIX w., wykonany w oleju na płótnie, reprezentujący historycyzm. Malowidło przedstawia na pierwszym planie krzyż z Ukrzyżowanym. Ciekawostką jest pewien szczegół: lekko podkurczone nogi Chrystusa przybite są do drzewca krzyża osobno, dwoma gwoździami. U stóp krzyża nie stoi Maria i Jan, lecz zgromadzone są dwie grupy postaci: z lewej duchowni z papieżem i biskupem (jeden z kapłanów ma rysy ówczesnego proboszcza Jaczowa), z prawej - rycerze: z przodu klęczący w zbroi cesarz z wieńcem laurowym na skroniach, za nim król i dworzanie. U stóp Jezusa widać głowę mężczyzny.

Plac, na którym znajduje się gotycka budowla kościoła, otoczony jest kamiennym murem. W widocznym miejscu, między dzisiejszą bramą i boczną furtką, ustawiony jest w niszy muru duży krzyż pokutny. Krzyż przeniesiono tu w 1936r., wcześniej znajdował się przy drodze Głogów - Nowe Osiedle, a jeszcze wcześniej w szczerym polu.

Zespół pałacowo-parkowy w Jerzmanowej

Z końcem XVI wieku wieś przeszła pod panowanie rodziny von Mutschelnitz. W tym okresie pojawiły się pierwsze zabudowy siedziby rycerskiej. Natomiast najstarsza faza wzniesienia zespołu dworskiego pochodzi z drugiej połowy XVI wieku. Z inicjatywy von Lossów wzniesiono renesansowy dwór. W latach 1730-1746 dokonano przebudowy pałacu, nadając mu charakter barokowy. Z tego okresu zachował się do dziś portyk z ozdobnym balkonikiem w głównej fasadzie budynku. W 1746 roku siedzibę w Jerzmanowej posiadał Baron Henryk Sack. Przyczynił się on do niezwykle bogatego wyposażenia obiektu. W tym okresie powstały wysokiej klasy stiuki oraz założono bogato zdobioną klatkę schodową z czarnego dębu. Następną przebudowę pałacu dokonano w XIX wieku. Powiększono budynek o boczne ryzality i nadano mu wygląd neoklasyczny.

Do pałacu prowadzi droga wjazdowa, po bokach której zgrupowane zostały budynki gospodarcze. Pod koniec XVIII wieku została ona obsadzona lipową aleją. Od południa do elewacji tylnej pałacu przylega plantowany teren, na którym pierwotnie założony był ogród ozdobny o planie prostokąta. Cieszył się on wielką sławą i jeszcze w 1845 roku był często odwiedzany. W XVIII wieku, na wschód od elewacji bocznej pałacu utworzono oś wodną, którą wyznaczał prosty szeroki kanał. Pałac wkomponowano w tzw. konfigurację otaczającego wzgórza i nadano mu odpowiednie walory estetyczne. Założono stawy w parku i zasadzono drzewa wzdłuż alejek, m.in. lipy, klony, graby, wierzby i dęby.

Pałac w Jerzmanowej jest dwukondygnacyjną budowlą z poddaszem, założoną na planie litery „C” z ryzalitem na osi elewacji północnej. Pokryty jest dachem mansardowym z lukarnami. Wewnątrz zachował się układ dwutraktowy z sienią przelotową. Na sklepieniach, w dwóch salach pałacu znajdują się platformy stiukowe o niezwyklej tematyce dworskiej, opartej na scenach z mitologii greckiej. Platformy wykonane są w formie płaskorzeźb. Jedna z nich przedstawia Plutona, bohatera świata antycznego. W drugim pomieszczeniu płaskorzeźba przedstawia scenę, w której

Perseusz dokonał heroicznego czynu – zdobył głowę Meduzy i uwolnił przykutą do skały Andromedę.

Zespół pałacowo-parkowy w Bądzowie

Pałac w Bądzowie zbudowano około 1900 r. w stylu neobarokowym na terenie majątku Bądzów (niemiecka nazwa Bansau). Majątek Bądzów w I połowie XIX w. należał do rodziny von Logan, w 1876 r. właścicielem był Em von Eckartsberg, a od 1905 r. Ernestyna Rischke. W roku 1917 majątek przechodził na własność Banki Ziemskiego w Berlinie. Od 1922 roku majątkiem zarządza fabrykant Hans Engel właściciel cegielni. Na krótko przed II wojną światową majątek należał do Kolei Państwowej z Drezna. Niezniszczony przetrwał wojnę. Po wojnie był użytkowany jako budynek mieszkalny wielorodzinny dla pracowników PGR-u i cegielni. Obecnie obiekt dostosowano do potrzeb hotelowych i gastronomicznych.

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej

Kościół Wszystkich Świętych pochodzi z XIV w. W XV w. dobudowano wieżę. Na początku XVI w. dokonano przebudowy, po której świątynia uzyskała gotycko – renesansowy charakter. W tym czasie przeszła na własność ewangelików i pozostawała ewangelicką do 7 stycznia 1654 r. W kościele płyta nagrobna zmarłego w 1588 r. przedstawiciela rodziny von Loss – jednego z właścicieli majątku w Jerzmanowej.

Stan obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Jerzmanowa jest bardzo zróżnicowany. Zabytki znajdujące się we władaniu parafii rzymsko – katolickich (Kaplica p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kurowicach, Kapliczka w centrum wsi Smardzów) oraz niektóre zabytki będące własnością osób prywatnych (np. Park i Pałac w Bądzowie, Dom mieszkalny nr 31 w Gaikach, Dom mieszkalne przy ul. Głównej 5,7,30,38,40, w Jaczowie, Ogrodzenie przy posesji przy ul. Głównej nr 27 w Jaczowie, dom mieszkalny przy ul. Głogowskiej nr 11, dom mieszkalny nr 17 w Kurowicach, stodoła przy nr 32 w Kurowicach, dom mieszkalny nr 2 w Kurowie Małym, dom mieszkalny nr 5 w Maniowie, dom mieszkalny nr 17 w Smardzowie) znajdują się w dość dobrym lub przynajmniej w miarę zadowalającym stanie. Jednak nie wszystkie obiekty są otaczane opieką, remontowane czy wykorzystywane zgodnie z przeznaczeniem. W znacznej większości obiekty należące do osób prywatnych są w fatalnym stanie, popadają w ruinę lub są już ruiną. Przywrócenie ich do stanu pierwotnego wymagałoby wysokich nakładów finansowych lub też wzniesienia obiektów od podstaw.

W grupie szczególnie zagrożonych zabytków wpisanych do rejestru zabytków, znajdują się m.in.: kostnica (mauzoleum) w Jaczowie, remiza w Jaczowie oraz pałac w Jerzmanowej (przejmowany właśnie przez gminę) i dwór w Łagoszowie Małym. Z innych zagrożonych dewastacją obiektów, objętych Gminną Ewidencją Zabytków należy wymienić:

- a) w Jerzmanowej: Oficyna I wsch. przy ul. Obiszowskiej 5, Obora III, Spichlerz, dom mieszkalny obecnie urząd pocztowy w Jerzmanowej przy nr,
- b) w Kurowicach: dom mieszkalno-gospodarczy nr 7, dom mieszkalno-gospodarczy nr 32a, dom mieszkalny nr 12,
- c) w Kurowie Małym: dom mieszkalny nr 9, pawilon widokowy, dom mieszkalno-gospodarczy nr 4
- d) w Łagoszowie Małym: dom mieszkalny nr 3, 18, 19, 20 38, Stodoła przy nr 11,
- e) w Potoczku: budynek gospodarczy przy nr 20,
- f) w Bądzowie: Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym nr 27, dom mieszkalno-gospodarczy nr 28
- g) w Jaczowie: Dom mieszkalny nr 23, dom mieszkalno-gospodarczy nr 31, budynek gospodarczy przy nr 38, Kapliczka przy drodze Smardzów-Jaczów.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTEKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Bądzów

- zespół pałacowy, XIX/XX:
- pałac, nr rej.: A/2758/713/L z 26.06.1986
- park, nr rej.: 235 z 14.07.1950 oraz A/3514/658/L z 23.12.1983

Jaczów

- kościół par. pw. św.św. Apostołów Szymona i Judy, XVI, XVIII/XIX, nr rej.: A/1779/164 z 15.03.1961
- kostnica, XVI, XVIII/XIX, nr rej.: A/1780/686 z 18.12.1963
- kuźnia, XIX, nr rej.: A/4920/404 z 2.04.1963

Jerzmanowa

- kościół fil. pw. Wszystkich Świętych, XIV, XIX, nr rej.: A/1926/167 z 15.03.1961
- cmentarz przy kościele, nr rej.: A/1927/770/L z 28.12.1987
- zespół pałacowy, XVIII-XX:
 - pałac, 1730, nr rej.: A/2921/168/318/L z 15.03.1961
 - park, nr rej.: A/2922/563/L z 6.05.1980

Kurowice

- kaplica pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, 1912, nr rej.: A/1069 z 11.06.2008
- stajnia folwarczna, 1 poł. XIX, nr rej.: A/2966/695 z 18.12.1963
- obora, poł. XIX, nr rej.: j.w.
- dom nr 12 (d. nr 22), 1836, nr rej.: A/2965/694 z 18.12.1963
- dom nr 17 (d. nr 18), 1833, nr rej.: A/2964/693 z 18.12.1963

Łągoszów Mały

- dwór, 1 poł. XIX, nr rej.: A/3060/2091/434/L z 5.05.1971

Maniów

- park, XIX, nr rej.: A/3131/562/L z 5.05.1980

Potoczek

- oficyna pałacowa, pocz. XIX, nr rej.: A/3209/399 z 2.04.1963

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomych województwa dolnośląskiego

WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERENU GMINY JERZMANOWA (wraz z nr kart GEZ)

Bądzów:

1. Układ ruralistyczny wsi
2. Pałac w zespole pałacowym z Folwarkiem –nr 30A
3. Park w zespole pałacowym z Folwarkiem – przy nr 30A
4. Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym – nr 27
5. Oficyna mieszkalna w zespole folwarcznym– przy nr 27

6. Budynek gospodarczy I w zespole folwarcznym – przy nr 27
7. Budynek gospodarczy II w zespole folwarcznym – przy nr 27
8. Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym – przy nr 21
9. Budynek gospodarczy w zespole folwarcznym – przy nr 23
10. Brama w zespole folwarcznym – przy nr 30A
11. Dom mieszkalny – nr 8
12. Trafostacja – przy nr 8
13. Dom mieszkalny – nr 11
14. Stodoła – przy nr 11
15. Budynek gospodarczy – przy nr 11
16. Dom mieszkalny – nr 12,
17. Budynek gospodarczy – przy nr 12
18. Ogrodzenie – przy nr 12
19. Dom mieszkalny – nr 16
20. Budynek mieszkalno-gospodarczy – nr 28
21. Budynek mieszkalno-gospodarczy – nr 29
22. Budynek gospodarczy – przy nr 33
23. Cmentarz wiejski (nieczynny) – Bądzów

Golowice (obręb geodezyjny Bądzów)

24. Budynek mieszkalno-gospodarczy – Golowice 3

Gaiki

25. Budynek gospodarczy – przy nr 5
26. Dom mieszkalny – nr 13
27. Dom mieszkalny – nr 31
28. Budynek gospodarczy – przy nr 31
29. Dom mieszkalny – nr 26
30. Budynek gospodarczy – przy nr 26
31. Cmentarz wiejski – nieczynny

Zofiówka:

32. Aleja Jesionowa

Jaczów:

33. Układ ruralistyczny wsi
34. Dom mieszkalny – Jaczów, ul. Działkowa 5-6
35. Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 4
36. Dom mieszkalny – ul. Główna 4
37. Dom mieszkalny – ul. Główna 5
38. Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 5
39. Dom mieszkalny – ul. Główna 6

40. Dom mieszkalny – ul. Główna 7
41. Dom mieszkalny – ul. Główna 8
42. Dom mieszkalny – ul. Główna 9
43. Budynek gospodarczy – ul. Główna 12,
44. Dom mieszkalny – ul. Główna 17
45. Dom mieszkalny – ul. Główna 23
46. Dom mieszkalny – ul. Główna 25
47. Dom mieszkalny – ul. Główna 26
48. Dom mieszkalny – ul. Główna 27
49. Ogrodzenie – przy ul. Główniej 27
50. Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna 30
51. Ogrodzenie – przy ul. Główna 30
52. Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna 31
53. Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna 32
54. Dom mieszkalny – ul. Główna 36
55. Gołębnik – ul. Główna przy nr 37
56. Plebania (obecnie budynek mieszkalny) – ul. Główna 38
57. Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 38
58. Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Główna przy nr 38
59. Dom mieszkalny – ul. Główna 40
60. Dom mieszkalny – ul. Główna 46
61. Dom mieszkalny – ul. Główna 47
62. Dom mieszkalny – ul. Główna 48
63. Budynek gospodarczy – ul. Główna przy nr 48-49
64. Dom mieszkalny – ul. Główna 49
65. Ogrodzenie – przy ul. Główniej 49
66. Dawny budynek Remizy -
67. Dom mieszkalny – ul. Kręta 1,
68. Dom mieszkalny – ul. Kręta 4,
69. Dom mieszkalny – ul. Kręta 5
70. Dom mieszkalny – ul. Kręta 6
71. Budynek gospodarczy – przy ul. Kręta 6
72. Ogrodzenie – ul. Kręta przy nr 6
73. Budynek gospodarczy – ul. Ruszowicka 2
74. Budynek mieszkalno-gospodarczy – ul. Ruszowicka 8
75. Dom mieszkalny – ul. Szkolna 9
76. Dom mieszkalny (dawna szkoła) – ul. Szkolna 24
77. Cmentarz parafialny z kamiennymi fundamentami tablicy,
78. Krzyż pokutny z murem cmentarnym – przy Kościele
79. Cmentarz przykościelny
80. Kościół parafialny pw. Świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza
81. Kostnica (mauzoleum) – przy Kościele
82. Kuźnia – ul. Główna przy nr 39
83. Figury patronów kościoła Św. Apostoła Szymona i Judy Tadeusza
84. Figura Św. Jana Nepomucena
85. Kapliczka Przydrożna po zachodniej stronie drogi Polkowice-Głogów
86. Kapliczka Przydrożna przy skrzyżowaniu drogi lokalnej i wojewódzkiej

Jerzmanowa:

87. Układ ruralistyczny wsi
88. Oficyna I w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
89. Spichlerz w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
90. Obora I w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
91. Oficyna II w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 3
92. Stajnia w zespole folwarcznym – obecnie dom mieszkalny - ul. Obiszowska 3a
93. Dom mieszkalny – ul. Obiszowska 2,
94. Stodoła I w zespole folwarcznym - ul. Obiszowska 2,
95. Dom zarządcy folwarku - ul. Obiszowska 6
96. Stodoła II w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
97. Obora II w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
98. Obora III w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 4
99. Czworak w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 7A,B,C,D
100. Czworak w zespole folwarcznym – ul. Obiszowska 8A,B,C,D
101. Gołębnik z zespole folwarcznym – ul. Obiszowska pomiędzy nr 7 a 8
102. Dawny dom mieszkalny (obecnie pustostan) – ul. Głogowska 6
103. Dom mieszkalny – ul. Głogowska 11
104. Dom mieszkalny – ul. Głogowska 14
105. Cmentarz komunalny
106. Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych
107. Cmentarz przykościelny z murem cmentarnym
108. Pałac w zespole pałacowym z folwarkiem
109. Park z Aleja Lipową w zespole -pałacowym z folwarkiem

Kurowice:

110. Układ ruralistyczny
111. Kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego
112. Rzeźba św. Jana Nepomucena
113. Dom mieszkalny – nr 1
114. Budynek gospodarczy – nr 1
115. Dom mieszkalny – nr 6
116. Budynek mieszkalno-gospodarczy – nr 7
117. Stajnia folwarczna – pozostałości – przy nr 7 (karta 106 K)
118. Obora – przy nr 7
119. Dom mieszkalny – nr 8
120. Ogrodzenie – pomiędzy numerami 8 i 9
121. Dom mieszkalny – nr 9
122. Budynek gospodarczy przy nr 9
123. Dom mieszkalny nr 10
124. Budynek gospodarczy przy nr 10
125. Ogrodzenie przy nr 10
126. Dom mieszkalny nr 12
127. Budynek gospodarczy przy nr 12
128. Ogrodzenie przy nr 12
129. Dom mieszkalny nr 13

130. Budynek gospodarczy przy nr 13
131. Ogrodzenie przy nr 13
132. Dom mieszkalny nr 15
133. Stodoła przy nr 15
134. Ogrodzenie przy nr 15
135. Dom mieszkalny nr 17
136. Budynek mieszkalno-gospodarczy przy nr 17
137. Budynek gospodarczy I przy nr 17
138. Budynek gospodarczy II przy nr 17
139. Budynek gospodarczy III przy nr 17
140. Stodoła przy nr 17
141. Dom mieszkalny nr 20
142. Budynek gospodarczy przy nr 20
143. Stodoła przy nr 20
144. Ogrodzenie przy nr 20
145. Budynek gospodarczy przy nr 28
146. Dom mieszkalny nr 29
147. Budynek gospodarczy przy nr 29
148. Budynek gospodarczy II przy nr 29
149. Ogrodzenie przy nr 29
150. Dom mieszkalny nr 32
151. Stodoła przy nr 32
152. Krzyż przydrożny przy nr 7
153. Cmentarz komunalny
154. Krzyż przydrożny przy nr 17
155. Budynek mieszkalny nr 19
156. Budynek mieszkalny nr 24
157. Budynek mieszkalno-gospodarczy 32A

Kurów Mały:

158. Układ ruralistyczny
159. Relikty pałacu przy nr 19 – dawny zespół folwarczny
160. Dom mieszkalny nr 9 – dawny zespół folwarczny
161. Pawilon widokowy – dawny zespół folwarczny
162. Aleja Lipowa wzdłuż drogi do Kurowa Małego
163. Dom mieszkalny nr 2
164. Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 4
165. Dom mieszkalny nr 11
166. Stodoła przy nr 11
167. Budynek gospodarczy przy nr 11
168. Dom mieszkalny nr 16
169. Stodoła przy nr 17
170. Dom mieszkalny nr 18
171. Stodoła przy nr 18
172. Cmentarz wiejski – nieczynny, zlikwidowany
173. Budynek mieszkalny nr 12 (235)

Łagoszów Mały:

- 174. Układ ruralistyczny
- 175. Dwór w zespole dworskim z folwarkiem – nr 45
- 176. Obora I w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 177. Stajnia w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 178. Obora II w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 179. Stodoła w zespole dworskim z folwarkiem – przy nr 45
- 180. Dom mieszkalny (dawniej Dom Ludowy) nr 2
- 181. Dom mieszkalny nr 3
- 182. Stodoła przy nr 3
- 183. Dom mieszkalny nr 7
- 184. Stodoła przy nr 13
- 185. Dom mieszkalny nr 15
- 186. Dom mieszkalny nr 16
- 187. Budynek gospodarczy przy nr 16
- 188. Dom mieszkalny nr 17
- 189. Dom mieszkalny nr 18
- 190. Dom mieszkalny nr 20
- 191. Stodoła przy nr 23
- 192. Dom mieszkalny nr 29
- 193. Stodoła przy nr 32
- 194. Dom mieszkalny nr 35
- 195. Cmentarz wiejski
- 196. Dom mieszkalny nr 13
- 197. Dom mieszkalny nr 19

Maniów:

- 198. Stajnia i wozownia w zespole dworskim (obecnie budynki gospodarcze)
- 199. Oficyna mieszkalna w zespole dworskim nr 2A-2D
- 200. Obora w zespole dworskim
- 201. Dom mieszkalny nr 5
- 202. Budynek gospodarczy przy nr 5
- 203. Cmentarz wiejski
- 204. Park w zespole dworskim

Modła:

- 205. Układ ruralistyczny
- 206. Ruiny Dworu przy nr 7 - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 207. Dom mieszkalny nr 12(dawniej dom zarządcy folwarku) - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 208. Dom mieszkalny nr 4
- 209. Ogrodzenie przy nr 4
- 210. Budynek gospodarczy przy nr 16
- 211. Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 16
- 212. Kapliczka przydrożna przy drodze do Łagoszowa Małego

Potoczek:

- 213. Stodoła, za budynkiem 7/4 - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 214. Obora przy nr 18 - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 215. Grobowiec Kurta Hempla - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 216. Aleja prowadząca do grobowca Kurta Hempla - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 217. Aleja przy folwarku - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 218. Szpaler graniczny - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 219. Obsadzenie grobli - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,
- 220. Dom mieszkalny nr 3
- 221. Stodoła przy nr 11
- 222. Dom mieszkalny nr 20
- 223. Budynek gospodarczy przy nr 20
- 224. Kapliczka przydrożna przy nr 5
- 225. Oficyna pałacowa (obecnie budynek mieszkalny nr 7/4) - relikty założenia dworskiego z folwarkiem,

Smardzów:

- 226. Układ ruralistyczny
- 227. Budynek gospodarczo-mieszkalny nr 1
- 228. Budynek gospodarczy przy nr 1
- 229. Dom mieszkalny nr 2
- 230. Dom mieszkalny nr 6
- 231. Budynek gospodarczy przy nr 9
- 232. Dom mieszkalny nr 16A
- 233. Budynek gospodarczy przy nr 16A
- 234. Ogrodzenie przy nr 16A
- 235. Dom mieszkalny nr 17
- 236. Budynek gospodarczy przy nr 18
- 237. Kapliczka w centrum wsi
- 238. Kapliczka przy drodze Smardzów-Jaczów

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa

6.3 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Jerzmanowa istnieje spora ilość zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, które zostały wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Związane jest to z wielowiekową tradycją osadniczą na tych terenach. Udokumentowano 116 stanowisk archeologicznych w następujących obrębach geodezyjnych: Jaczów (31), Kurowice-Modła (22), Bądzów (20), Gaiki-Potoczek (15), Jerzmanowa (15 obiektów), Łagoszów Mały (10), Kurów Mały (3). Stanowiska występują na trzech obszarach AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski): 70-19, 69-19, 68-

19. Na terenie gminy nie ma stanowisk wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych województwa dolnośląskiego. Trzy stanowiska – o numerach 7/73/70-19, 5//4768-19 oraz 13/46/69-19 – kwalifikują się do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „W” – ochrony archeologicznej. Dla siedmiu ze wszystkich stanowisk nie określono lokalizacji.

Na obszarze stanowisk znaleziono 184 obiekty archeologiczne. Wśród nich najczęściej występują ślady osadnictwa (ponad 50% wszystkich znalezisk). Ponadto udokumentowano osady, punkty osadnicze, cmentarzyska, skarby, a także pojedyncze relikty podziemne pałacu, dwór z relikdami wieży mieszkalnej, ruinę dworu, grodzisko, znalezisko luźne (po 1 obiekcie).

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne. W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konieczność ochrony stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, wyznaczonych stref ochrony stanowisk obowiązuje na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO GMINNEJ
EWIDENCJI ZABYTKÓW (wraz z numerami kart GEZ)**

Obręb geodezyjny Bądzów

1. 1/9/69-19 (śląd osadnictwa, neolit),
2. 1/61/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; osada, wczesne średniowiecze XI-XIII),
3. 1/6/70-19 (osada, wczesne średniowiecze XII-XIII),
4. 2/62/70-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze XIII-XIV),
5. 2/7/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze-on XV-XVI; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze faza starsza),
6. 3/63/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV, ślad osadnictwa, pradzieje),
7. 3/8/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
8. 4/64/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV, ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze faza starsza; ślad osadnictwa, kultura Przeworska, laten – okres wpływów rzymskich),
9. 4/9/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze faza starsza; ślad osadnictwa, pradzieje; osada, kultura łużycka?, epoka brązu-halsztat),
10. 5/65/70-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze XIII-XIV; ślad osadnictwa, pradzieje),
11. 5/10/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze),
12. 6/12/70-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
13. 6/11/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; ślad osadnictwa, pradzieje),
14. 7/13/70-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
15. 8/14/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; ślad osadnictwa, pradzieje),
16. 9/15/70-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; osada, wczesne średniowiecze VII-IX),
17. 10/16/70-19 (osada, późne średniowiecze XIII-XIV; osada, wczesne średniowiecze X-XI; osada, wczesne średniowiecze X-XI),
18. 11/17/70-19 (osada, późne średniowiecze-on XV-XVI; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze XI-XII),
19. 12/18/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV; osada, wczesne średniowiecze X-XI),
20. 13/19/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV);

Obręb geodezyjny Gaiki-Potoczek

21. 1/35/69-19 (osada, średniowiecze, ślad osadnictwa, pradzieje; ślad osadnictwa, kultura przeworska),
22. 2/36/69-19 (osada, późne średniowiecze XIII-XIV),
23. 3/37/69-19 (osada, średniowiecze; ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje),
24. 4/38/69-19 (osada, późne średniowiecze XIII-XIV),
25. 5/39/69-19 (osada, średniowiecze; ślad osadnictwa, pradzieje?),

26.6/52/70-19 (osada?, późne średniowiecze XIV-XV),
27.7/66/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
28.8/72/70-19 (osada, wczesne średniowiecze),
29.1/53/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
30.2/54/70-19 (osada, późne średniowiecze),
31.3/67/70-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
32.4/68/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
33.5/69/70-19 (osada, późne średniowiecze),
34.6/70/70-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
35.7/73/70-19 (relikty podziemne pałacu, okres nowożytny XVI/XVII);

Obręb geodezyjny Jaczów

36.28/180/68-19(śląd osadnictwa, pradzieje),
37.1/8/69-19 (punkt osadniczy, epoka kamienia - epoka brązu III),
38.1/19/69-19 (osada, kultura łużycka),
39.2/20/69-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje),
40.3/21/69-19 (osada, wczesne średniowiecze XI-XII; śląd osadnictwa, pradzieje),
41.4/22/69-19 (osada, późne średniowiecze; osada, pradzieje),
42.5/23/69-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
43.6/24/69-19 (śląd osadnictwa, okres wpływów rzymskich?),
44.7/25/69-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
45.8/149/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze),
46.9/150/69-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
47.10/151/68-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
48.11/152/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze),
49.12/153/68-19 (śląd osadnictwa, epoka kamienia),
50.13/154/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze; punkt osadniczy, okres wpływów rzymskich),
51.14/155/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
52.15/156/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
53.16/157/68-19 (osada, wczesne średniowiecze; osada, kultura przeworska, laten, okres wpływów rzymskich; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
54.17/158/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
55.18/159/68-19 (osada, wczesne średniowiecze; osada, kultura łużycka; śląd osadnictwa, neolit),
56.19/160/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje),
57.20/161/68-19 (osada, późne średniowiecze; osada, kultura łużycka; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
58.20/169/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
59.21/170/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze; punkt osadniczy, kultura łużycka, halsztat),
60.22/171/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
61.23/172/68-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),

- 62.24/173/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
 63.25/174/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
 64.26/175/68-19 (śląd osadniczy, późne średniowiecze; śląd osadniczy, pradzieje),
 65.27/177/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje),
 66.29/181/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze XV);

Obręb geodezyjny Jerzmanowa

- 67.1/10/69-19 (śląd osadnictwa, kultura łużycka),
 68.2/11/69-19 (osada, wczesne średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje),
 69.3/31/69-19 (osada, średniowiecze),
 70.4/32/69-19 (osada, średniowiecze; osada, wczesne średniowiecze; śląd osadnictwa, okres wpływów rzymskich),
 71.5/33/69-19 (osada, późne średniowiecze XIV-XV),
 72.6/34/69-19 (śląd osadnictwa, epoka kamienia; osada, kultura łużycka; osada, okres wpływów rzymskich; osada, wczesne średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje),
 73.7/41/69-19 (grodzisko?) - brak informacji o lokalizacji,
 74.7/17/69-19 (osada, pradzieje),
 75.5/47/68-19 (dwór ruina, okres nowożytny XVII-XX),
 76.8/18/69-19 (osada, kultura łużycka),
 77.1/3/69-19 (śląd osadnictwa, kultura Przeworska, okres wpływów rzymskich),
 78.1/4/69-19 (skarby, wczesne średniowiecze) - brak informacji o lokalizacji,
 79.2/5/69-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze) - brak informacji o lokalizacji,
 80.3/6/69-19 (śląd osadnictwa, okres wpływów rzymskich) - brak informacji o lokalizacji,
 81.4/7/69-19 (cmentarzysko, okres wpływów rzymskich) - brak informacji o lokalizacji;

Obręb geodezyjny Kurowice-Modła

- 82.9/113/68-19 (punkt osadniczy, późne średniowiecze);
 83.1/65/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
 84.2/93/68-19 (punkt osadniczy, wczesne średniowiecze),
 85.3/94/68-19 (punkt osadniczy, średniowiecze; punkt osadniczy, wczesne średniowiecze; punkt osadniczy, pradzieje; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
 86.4/95/68-19 (punkt osadniczy, średniowiecze; śląd osadnictwa, pradzieje),
 87.5/96/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze; śląd osadnictwa, epoka kamienia),
 88.6/97/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
 89.7/98/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze),
 90.8/99/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze),
 91.9/100/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XV; śląd osadnictwa, pradzieje),
 92.10/101/68-19 (osada?, wczesne średniowiecze; śląd osadnictwa, okres wpływów rzymskich),

- 93.11/102/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze-on XIV-XVI; ślad osadnictwa, pradzieje),
 94.14/105/68-19 (śląd osadnictwa, wczesne średniowiecze; ślad osadnictwa, epoka kamienia),
 95.18/110/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze XIV-XVI),
 96.19/111/68-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze),
 97.20/112/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze),
 98.21/233/68-19 (śląd osadnictwa, neolit) - brak lokalizacji,
 99.22/234/68-19 (cmentarzysko, kultura pomorska) - brak lokalizacji,
 100. 1/89/68-19 (śląd osadniczy, wczesne średniowiecze),
 101. 2/90/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; punkt osadniczy, neolit),
 102. 3/91/68-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich),
 103. 4/92/68-19 (śląd osadnictwa, epoka kamienia);

Obręb geodezyjny Kurów Mały:

104. 4/30/69-19 (śląd osadnictwa, średniowiecze; osada, wczesne średniowiecze);
 105. 2/26/69-19 (śląd osadnictwa, pradzieje),
 106. 3/29/69-19 (osada, wczesne średniowiecze; osada, kultura łużycka);

Obręb geodezyjny Łagoszów Mały:

107. 4/14/69-19 (osada, późne średniowiecze).
 108. 2/12/69-19 (punkt osadniczy, pradzieje),
 109. 3/13/69-19 (osada, pradzieje; ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich, ślad osadnictwa, kultura łużycka),
 110. 5/15/69-19 (osada, późne średniowiecze; osada, pradzieje; ślad osadnictwa, kultura łużycka),
 111. 6/16/69-19 (śląd osadnictwa, późne średniowiecze-on XV-XVII; ślad osadnictwa, pradzieje),
 112. 9/42/69-19 (punkt osadniczy, kultura Przeworska, laten – okres wpływów rzymskich) – brak informacji o lokalizacji,
 113. 10/43/69-19 (punkt osadniczy, kultura Przeworska, okres wpływów rzymskich) – brak informacji o lokalizacji,
 114. 11/44/69-19 (cmentarzysko szkieletowe, wczesne średniowiecze) – brak informacji o lokalizacji,
 115. 12/45/69-19 (skarb, wczesne średniowiecze XI) – brak informacji o informacji o lokalizacji,
 116. 13/46/69-19 (dwór z relikdami wieży mieszkalnej, średniowiecze-okres nowożytny).

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Do najcenniejszych zabytków ruchomych należy wyposażenie kościołów. Szczegóły na temat zabytków ruchomych z terenu gminy uzyskać można w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu
Jaczów	Wystrój i wyposażenie wnętrz Kościoła p.w. Św. Apostołów Szymona i Judy Tomasza	Wczesne średniowiecze, gotyk, renesans, barok, klasycyzm	53/7/41 4/L/81	3.01.1972 r.
Jaczów	Kapliczka przydrożna w północnej części wsi w rozwidleniu drogi wojewódzkiej nr 329 a ul. Główna w Jaczowie	XVIII w	588/53	3.01.1972 r.
Jaczów	Kapliczka przydrożna w północnej części wsi, po zachodniej stronie drogi wojewódzkiej nr 329	XVIII w	588/53	3.01.1972 r.
Jaczów	Figura Św. Jana Nepomucena	1729 r.	588/53	3.01.1972 r.
Jerzmanow a	Zabytkowe elementy wyposażenia kościoła p.w. Wszystkich Świętych w Jerzmanowej	Barok, Klasycyzm, Neogotyk, Realizm	16/B/00 /1-5 590/130	29.03.2000 r. 8.08.1974
Jerzmanow a	Wystrój zabytkowego Pałacu w Jerzmanowej	Barok	129/417 /L/81	8.08.1974 r.
Kurowice	Rzeźba Św. Jana Nepomucena w Kurowicach	1726r	162/420 /L/81 591/162	16.11.1974 r.

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Jerzmanowa

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

W związku z faktem zachowania wielu układów ruralistycznych te elementy krajobrazu kulturowego są cennym przykładem zachowania dziedzictwa niematerialnego.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania obiektów zabytkowych oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Jerzmanowa. Stanowi ona podstawę dla celów strategicznych wymienionych w rozdziale 8.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Potencjał turystyki jednodniowej i weekendowej • Urozmaicona rzeźba krajobrazu • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna w postaci głównych szlaków transportowych przebiegających przez Gminę • Bliskość siedziby powiatu • Interesujące obiekty zabytkowe – pałace, kościoły, dwory • Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko- parkowych • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropole • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych • Korzystna lokalizacja wsi Jerzmanowa w centrum obszaru	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych będących w posiadaniu osób fizycznych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, w szczególności właścicieli obiektów niewpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego • Postępująca utrata walorów zabytkowych części obiektów wpisanych do GEZ • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak punktów informacji turystycznej • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Problemy komunikacyjne nasilające się w okresie wzmożonego ruchu

Gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością • Historyczne układy ruralistyczne stanowiące element dziedzictwa niematerialnego • Obecność szlaków turystycznych • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu • Zaktualizowana baza Gminnej Ewidencji Zabytków (w tym stanowisk archeologicznych)	• Intensywny ruch samochodowy związany z korytarzem transportowym i rozwijającym się osadnictwem • Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez lokalizację nowej zabudowy • Problematiczne sąsiedztwo Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Rozwój turystyki jednodniowej oraz weekendowej • Powstawanie i rozwój nowych form rozwoju turystycznego związanych z szerszą promocją walorów kulturowych Gminy • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa obejmująca wspólne projekty, konkursy z partnerami krajowymi i zagranicznymi	• Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów oraz działalnością KGHMu • Zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej, w tym brak wsparcia finansowego w zakresie obiektów

• Powstawanie i dalszy rozwój organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej zabytków • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Dolnośląskiego	zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w zakresie innych przepisów prawa powszechnie obowiązującego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Akty wandalizmu
--	--

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JERZMANOWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków
2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy
3. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów

Cel szczegółowy I.2 Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy
2. Objęcie ochroną poprzez ujęcie w gminnej ewidencji zabytków historycznych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości
3. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy
4. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci
5. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.

6. Działania związane z zachowaniem stanowisk archeologicznych z terenu gminy ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk o własnej formie krajobrazowej
7. Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ, w tym obiektów małej architektury w celu poprawy estetyki tych obiektów.

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)
2. Kontynuacja i przestrzeganie regulacji przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków określonych w uchwale, o której mowa w art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych

PRIORYTET II - WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych
2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu pozyskiwania dodatkowych środków unijnych
4. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym

Cel szczegółowy II.2 Przystosowanie obiektów dziedzictwa kulturowego dla potrzeb turystyki weekendowej i jednodniowej

Działania:

1. Opracowanie strategii promocji i rozwoju turystyki w celu wyznaczenia kierunków działań gminy
2. Utworzenie punktów informacji turystycznej
3. Promocja walorów turystycznych gminy w sąsiednich trzech dużych miastach – Głogowie, Lubinie i Legnicy
4. Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji celów promocyjnych
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków

Cel szczegółowy II.3 Działania rewitalizacyjne na terenie zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego w Jerzmanowej

Działania:

1. Opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu zespołu pałacowo-parkowego w celu wyznaczenia najważniejszych kierunków rewitalizacji obiektu
2. Prowadzenie najpilniejszych prac remontowych, dofinansowanych ze środków budżetowych, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
3. Przystosowanie części pomieszczeń pałacowych na potrzeby Gminnego Centrum Kultury oraz sali koncertowej
4. Przekształcenie zespołu w centrum edukacji kulturowej, edukacyjnej poprzez zlokalizowanie na jego terenie biblioteki z czytelnią, mediateki oraz miejsca spędzania czasu dla młodzieży, miejsca spotkań mieszkańców (np. świetlica wiejska)
5. Adaptacja zabudowań zespołu na inne cele związane z realizacją zadań publicznych i innych zadań własnych gminy
6. Pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania rewaloryzacyjne

Cel szczegółowy II.3 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp.

2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych
4. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym
5. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych
6. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego

Cel szczegółowy II.4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego

Cel szczegółowy II.5 Pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury)
2. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań)
3. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym (rzemiośle, tradycji, języku)
4. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jerzmanowa powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Jerzmanowa zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków wpisanych do rejestru zabytków, jak i będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Kwestię finansowania określa art. 71 pkt. 2 w/w Ustawy.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (wyczerpane)
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz

z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Szczegółowe wskazanie nakładów, które mogą być objęte dotacją na prace konserwatorskie zawarte są w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

b. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i

organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;

- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całkowita kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:
 - wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
 - autorów tekstów i opracowań,
 - redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.
2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:
 - analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
 - wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
 - konserwacja zabytków ruchomych,
 - wykonanie zdjęć lotniczych,

- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe
3. Koszty związane z publikacją, w tym:
- projekt, skład, łamanie, druk,
 - opracowanie fotografii i ilustracji,
 - tłoczenie płyt,
 - publikacja w internecie.
4. Organizacja realizacji zadania, w tym:
- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
 - zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
 - zakup niezbędnych materiałów biurowych,
 - koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
 - koordynacja zadania,
 - obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).
5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji

technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;

- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj. • budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;

- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;

- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu priorytetu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych,

realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust.. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie

określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH ORAZ REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO NA LATA 2014-2020

Na moment opracowywania niniejszego dokumentu nie są jeszcze znane dokładne szczegóły alokacji środków finansowych w ramach PROW i RPO w nowej perspektywie finansowania. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI

a. 2.4.1 Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

Cele i obszary wsparcia

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program przyczyni się do osiągnięcia tego celu poprzez wsparcie nakierowane na projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe stanowią czynnik rozwoju miast i regionów, przyczyniając się do wzrostu ich atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej. Aż 70% światowej turystyki stanowi turystyka kulturowa, inwestycje w kulturę stymulują również rozwój sektora usług (w tym przemysłów kultury i kreatywnych) i nowych miejsc pracy. Polska kultura przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku kraju w Europie i na świecie stając się rozpoznawalną marką. Jednocześnie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy międzynarodowej i tworzenie wspólnej europejskiej tożsamości. Ze względu na swój potencjał dziedzictwo kulturowe powinno być przedmiotem ochrony i finansowego wsparcia.

W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

5% alokacji zostanie przeznaczone na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Nabór wniosków

Przewiduje się jeden nabór wniosków w ramach programu. W przypadku niewykorzystania wszystkich środków w ramach pierwszego naboru, operator uruchomi drugi nabór wniosków.

Uprawnieni beneficjenci

- państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wartość i poziom dofinansowania projektu

Minimalna wartość dofinansowania projektu wynosić będzie 1 000 000 euro (maksymalna nie została określona).

Poziom dofinansowania projektu wynosi do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych.

Partnerstwo na poziomie projektu z instytucjami z państw-darczyńców

Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

FUNDUSZ WSPÓŁPRACY DWUSTRONNEJ EOG

Operator Programu rezerwuje część kwoty z budżetu Programu (w wysokości 1,5% całkowitych kosztów kwalifikowanych Programu) na potrzeby Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie Programu podczas jego wdrażania. W ramach całkowitego budżetu Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- ok. 83% będzie przeznaczone na poszukiwanie partnerów projektów z krajów Państw – Darczyńców przed lub w trakcie przygotowania wniosku aplikacyjnego dla projektu, rozwój takich partnerstw oraz przygotowywanie wniosków aplikacyjnych dla projektów partnerskich z Darczyńcami (wskaźnik „a”);
- ok. 17% będzie przeznaczone na tworzenie sieci, wymianę, dzielenie się i przekazywanie wiedzy, technologii, doświadczeń i najlepszych praktyk między Beneficjentami a podmiotami w Państwach-Darczyńcach (wskaźnik „b”).
- Ok. 40 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej zostanie przeznaczone na realizację działań podejmowanych przez Operatora Programu, mających na celu osiągnięcie obydwu wskaźników („a” i „b”)
- Pozostała część środków w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej, tj. ok. 126 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej, będzie przeznaczona wyłącznie dla wnioskodawców, którzy otrzymają dofinansowanie w ramach Programu, na zasadzie refundacji wydatków poniesionych zarówno przez wnioskodawcę oraz partnerów w celu nawiązania partnerstw dla realizacji projektu (wskaźnik „a”).

Jeśli wnioskodawca wnioskuje o środki z Funduszu Współpracy Dwustronnej, jest zobowiązany do wypełnienia ostatniej części wniosku aplikacyjnego dotyczącej zwrotu wydatków poniesionych przez wnioskodawcę i partnera/ów na nawiązanie partnerstwa (wnioskodawcy będą przedstawiać we wniosku aplikacyjnym przedkładanym do Operatora Programu finansowe zestawienie należycie udokumentowanych wydatków, które zgodne są z zasadami Funduszu).

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej wnioskodawcy mogą ubiegać się o refundację 90% kwalifikowanych kosztów. Pozostała kwota będzie musiała zostać zapewniona przez wnioskodawcę*. Wysokość refundacji będzie uzależniona od ilości dostępnych środków, nie powinna jednak przekroczyć 6 300 EUR.

W przypadku jeśli wnioskodawca jest instytucją prowadzoną i finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wnioskowana kwota może wynosić 100%. Wkład własny finansowy w ramach FWD może zostać zapewniony także przez partnera/ów.

Następujące kategorie wydatków są kwalifikowane w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- opłaty i koszty podróży za udział w konferencjach, seminariach, kursach, spotkaniach i warsztatach;
- koszty podróży w ramach wizyt studyjnych (zawierające diety);
- koszty podróży i wynagrodzenia za wizyty ekspertów;
- koszty konferencji, seminariów, kursów, spotkań i warsztatów;
- działania informacyjno-promocyjne;
- opłaty za doradztwo zewnętrzne;
- zakup danych niezbędnych do przygotowania wniosku.

Wydatki ponoszone z tego Funduszu będą kwalifikowane od 9 maja 2012 r. do dnia złożenia dokumentacji aplikacyjnej u Operatora Programu.

Kryteria wyboru projektów

Ocena projektów jest dwuetapowa i składa się z oceny formalnej i merytorycznej. Wyłącznie projekty, które spełnią wszystkie kryteria formalne będą podlegały ocenie merytorycznej.

Ocena formalna jest dokonywana przez ekspertów polskich. W trakcie oceny formalnej jest przewidziany tryb uzupełnień trwający 3 dni robocze. Wykaz błędów podlegających uzupełnieniom znajduje się w Karcie oceny formalnej oraz Podręczniku Wnioskodawcy, które stanowią załącznik do ogłoszenia.

Ocena merytoryczna dokonywana jest przez ekspertów polskich i norweskich. Każdy wniosek oceniany jest przez dwóch ekspertów, a ostateczna punktacja wniosku jest średnią punktów przyznanych przez obu ekspertów.

Ostatecznej rekomendacji projektów do dofinansowania dokonuje Zespół ds. Wyboru Projektów. Decyzje o dofinansowaniu projektów podpisuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

System dofinansowania

Łączne dofinansowanie przekazane beneficjentowi w formie zaliczek nie może przekroczyć 80% przyznanej kwoty grantu. Każda kolejna transza zostanie wypłacona pod warunkiem stwierdzenia przez Operatora prawidłowego wydatkowania zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym co najmniej 70% kwoty przekazanych wcześniej transz.

Termin, miejsce i sposób składania wniosków o dofinansowanie projektów

Nabór projektów odbywa się w określonym przez instytucję obsługującą program czasie. Termin końcowy odnosi się zarówno do dokumentacji aplikacyjnej składanej w wersji papierowej jak i elektronicznej składanej poprzez generator wniosków w systemie EBOI. Wniosek składa się z dwóch wersji językowych: polskiej i angielskiej. Wniosek musi zostać obowiązkowo złożony poprzez generator wniosków znajdujący się na stronie www.eog.mkidn.gov.pl

Następnie, wydrukowane 2 oryginały wniosku wraz z 2 egzemplarzami załączników (wszystkie dokumenty muszą być podpisane i parafowane na każdej stronie oraz poświadczone za zgodność z oryginałem – jeśli dot.) oraz skanami wszystkich dokumentów na płycie CD/DVD muszą być dostarczone w kopercie lub paczce, drogą pocztową, przesyłką kurierską (w tych przypadkach decyduje data stempla pocztowego) lub osobiście do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JERZMANOWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jerzmanowa jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Jerzmanowa oraz sporą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Jerzmanowa, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.